

Irodalmi séták Révfülöpön II.

Csorba Győzőről, az 1916. novemberében született költőről monográfiája, Tüskés Tibor 1981-ben jegyezte meg a következőket: „Versíró kedvének megnövekedéséhez munkakörülményeinek kedvező változása is hozzájárult. 1973 óta módjában áll, hogy idejének jó részét a költészetnek és a fordításnak szentelje. 1970 óta a nyarakat a Balaton mellett, révfülöpi nyaralójában tölti.” Bertha Bulcsu már ez év nyarán a készülő hétvégi házban keresi föl a pécsi költőt. Baráti melegséggel láttatja: „Félórája üldögélek már a révfülöpi nyaraló emeletén, amikor észreveszem, hogy csapdába kerültem. A csapda Csorba Győző titokzatos személyisége.” A kérdező írótarstól és a költő válaszából azokat a szavakat idézem csak, mely a Balatonnal való ismerkedésre vonatkoznak, s arról vallanak, hogyan vette csak lassan birtokba a tájat a költő, illetve az első verses szemelvényénél fogjuk csak látni, hogy nem holmi tulajdonságról van itt szó, hanem arról, hogy Csorba Győző számára Balaton egy külön életet élő lény lett, akit úgy tisztelt, akárha csak önálló persona volna a szépséges tó: „Szerinted milyen nemű a Balaton? Vagy a Fülöp-hegy? /Bertha Bulcsu/

„Ilyen nyilatkozatot csak kegyelmi állapotban szabad tenni. Nem hiszem, hogy minden pillanatban képes rá az ember. Én most nem tudok beszélni róla. Csak néhány év óta vagyok balatoni lény. Úgy vagyok a Balatonnal, mint aki kedveskedik, érzi a közlő beteljesülést. De ez még nem következett be. A hegyet sem tudom kiismerni. Még nem mondta meg, hogy milyen nemű, vagy ha igen, nem hallottam. A dolgok nem szólalnak meg előttünk mindig, amikor akarjuk.” /Csorba Győző/

Ám csak eljött az a kegyelmi pillanat s Csorba Győzőnek vallott a tó:

A tó vihar után

*Késő van este van
Inkább csak érezem
A tó lány női testét:
Illata ráömöl
Orromba vág megüt
Elkábít és fölizgat
Hallom verőerét
Szívét a sürgeteg
Organizmus megannyi
Apró nagy még nagyobb*

*Csöndjét neszét zaját
Hullámozó női test
Szeretkezés után
Lassacskán higgad el csak
Olykor még megremeg
Mozdít kicsit magán
Hallom neszét zaját
Olykor még nyög motyog
Sóhajt enyhén sikongat
Párázó női test
Eleven tűzparázs
Ráhajlik boldogan
A hús növényi ég.*

A költőből egyetlen, fölszakadó mondat ez, amolyan vallomás, amit nem is a tónak mond, hanem mindenkinek már. A lelki helyzet, melyben a vers születik, magányos állapotot fest le, amint a költő a nap végére magára marad a Balatonnal. Nem a tavat szólította meg tehát, de végig róla beszél. A vers kezdetében Arany János Családi körének inicialitását leljük. *Este van, este van...*, igen ám, de a folytatásban már semmi nyomát nem fogjuk találni a *ki-ki nyugalomban* állapotának, hiszen egy rapszodiának leszünk tanúi. Az egész versbeli út egy lelki tájon való áthaladás, minek során a költő hangulati fokozatokon megy át, végleteket érint (tűzparazsat és húset), míg mindvégig a Balaton partján marad moccanatlan. Ez a tájfestés és magunkba nézés olyannyira jellemző volt mindig is a Nyugat harmadik nemzedékére, akik közé Csorba Győző tartozott. A magányos szemlélődő a vihar utáni Balatont egy szeretkezés után lassan-lassan megnyugvó, elcsituló női testhez hasonlítja, s ehhez a metaforalánchoz a költeményt záró pontig ragaszkodik. Többen is, más írók, költők szintén láttatták már nőnek a Balatont (Keresztury Dezső, Illyés Gyula, Granasztói Pál, Tóth Bálint, a révfülöpi Nagy Lajos, Mark Szergejev s még sorolhatnám...), de ezt a pillanatot, melyben természeti vihar s szerelmes jelenet képsora tűnnek át egymásba, még senki, soha.

Révfülöpi alkotókorszakában e vers már előlegezte, hogy Csorba Győzőtől még nagyobb, összegzőbb Balaton-költeményt is várhat az itt élő vagy táj- és versszerető emberfia. S így is lett. Megszületett a költemény, ami elhagyhatatlan darabja lesz minden további Balaton-antológiáknak:

Révfülöp, október

I.

*A Fülöp-hegy mögül mintha a túlsó
Lejtőről csúsznának föl a gerincre
S a lendülettől még följebb az égre
Hajszolva szinte egymást rosszkedélyű
Kajánsággal fakószürkén a felhők
S a napot egyre-másra eltakarják*

*Tanácsstalan az őszi táj: a zöldet
Még csaknem épen őrzi de a fény-árny
Kavargásában kétkedik melyiknek
Jobb hinnie melyik szabály s kivétel*

*De én tudom ha kicsit kora is még
Záróráról beszélni új csirát csak
A pusztulás hajt s kertben réten erdőn
A parti parkban szőlőkben kövek közt
Rokon a bomló vegetáció: a
Negatív sarjadás és nemsokára
Az gyűjthető csokorba*

Lám a tó is

*Másik szerepre készül: mind sűrűbben
Párakba bújik nyilván próba végett
S az izgatott nád-nép nem győzi vinni
Az egynemű híreket két irányban:
Szünet nélkül sűg-bűg hogy ezt se azt se
Érjék váratlanul az események*

II.

*Szögletes kemény szelek
Vándorlás otthontalanság
Itt is ott is hontalanság
Rendes fészkeben a testben
Nem nyugszik meg a lélek sem
Rideg-hideg a világ
Szem fül bőr nyelv orr egyet észlel
S hőköl menne is tovább
Maradék reménykedéssel*

*Hova menne? Tüske nőtt
Mindenütt ha út ha cél
Csak a múltat a jövőt
Az előre- s vissza-álmot
Lakhatja meg aki fél
Októberi koratél
Cidrizteti*

Az emberi

A növényi s az állati nagy családot

A költeményben megragadott pillanat két világ határán készlet minket számadásra. Kései, ragyogó ősz és közalgó tél között tétovázik az esztendő és ekkor a tájban élő ember. Már túl a szüreten, a megszedett, mondhatni ugyanakkor: kifosztott emberléten, de még innen az enyészeten, a tél moccanatlan, beállott, halálos fagyán, melyből előleget hozott a cidriztető októberi koratél. Maga a szívszorító pillanat végzetes is lehetne, de a költő számára hatalom adatott, hogy ebből az időrészcsekből mindarra, ami már elveszett, s mindarra, ami csak ezután jön el, a gazdagság érzetével tekintsen, lássa a végtelen folyamba illeszkedő minutumot, melyen át az Idő halad. (Szent Ágostonnak volt hasonló idő-folyam élménye a kultúrtörténetben.) Tüskés Tibor Csorba-monográfiájának élére mottóul e Balaton-verssel rokon sorokat tűzött: „Ami a föld felett maradt, / az élet periszkópja csak. / Az élet lent a föld alatt / az elmúlás ellen halad.” (Csorba Győző: Őszi kert) Az októberi Balaton-versben is tartja magát a költő e filozofikus versirányhoz.

A következő esztendőkbén szintén a Balaton ősz idéző megörökítésében látjuk viszont a költőt a maga révfülöpi megfigyeléseivel. Szinte a pointilisták festményéhez hasonlít a költeménye, hiszen úgy rendeli egymás mellé központozás nélkül, pontszerűen a vers végén a nyelvi elemeket, mint ama impresszionisták... csak náluknál fanyarabb és tépettebb, nem pusztán egy pillanat keltette benyomás érdekli Csorbát, hanem ismét az egzisztenciális határhelyhelyzet:

Tópart

*A kék-szürke vízre az égből rézgálic-kék permet szitál.
Az alig-szellő szétteregeti, már majdnem az egész tó enyhe zöld-kék.*

Alkonyodik.

A somogyi part felé vontatóhajó csúszik: fekete szén-vonal a laza, piszkos-tej háttér előtt.

Méterekre tőlem sirályok gyönyörű hurokkötései, vakmerő zuhanásai, könnyű-nyúlt ívelései.

(A táplálékkeresés cél-kényszere és a művészet!)

Egy-egy ablak sötét, egy-egy járdaszakasz üres, egy-egy hang kiszorult, s keresésre biztat. Hasonlításokra, -tól –igra.

Alkonyodik.

*Kék-zöld víz tompa-út elsuhanó nők fáradt sültkeszeg-
Illat tánczene tánc rángó derekak elment az utolsó hajó az őszi
didergést is ismerem a folyton összehordott és szétrúgott fé-
szekmeleg hogy soha nem lesz sem a lélek öröme sema testé
a kapari ösztöné inkább gyáva nem vallom be azért se lelemé-
nyes önámítás-változatok pedig hogyan szerettem volna pedig
hogyan szerettem volna...*

A nagy összegző, balatoni létversek körött azonban könnyedebb futamok is kerültek ki a költő műhelyéből. Amolyan rögtönzések, Arany Jánosi papírszeletek, rímes szösszenetek. Martialis, a xéniákat író Goethe (avagy a közelebbi példakép: Janus Pannonius) után ilyen remek kis impromptuk kalauzolnak minket az ezerkilencszázhetvenes évek Révfülöpjén és a költő itteni lelki tájain:

Padok

A móló mellett falvédő-liget:

Rózsák futóban és bokorban

S utak és mindenekfölött padok,

De biz' malackodásra nem valók,

Ha még csak ülnél is, löknek le zordan.

A nyaraló dicsérete

Otthon már húzkodják a földet

Talpam alól;

Nyugodni a fáradt ledőlhet

Legalább itt valahol

Beat-zenekar az Ibolyában

*Hát ezek a legények
Nem ibolya-szerények!
Ország-világgal tudatják, hol a
Kis Ibolya,
Amit ezúttal hangja árul el,
Nem illata.*

Szorongás

*Révfülöp,
Lágy partjaid ölén ülök,
S fájások dúlnak, szédülök.
Hát persze: vénülök.
Megrémülök:
Talán csak már nem útra készülök?*

E miniatűr remekben a krónikásénekek monoton rímei keltnek egyszerre játékos és ijesztő tremolót, ami aláfesti Csorba Győző mulandóság-élményét. 1975 nyarán a nagy kánikulában nem tudott személyes ott lenni Simon István temetésén. Versében siratta el a költőbarátot, melyet Révfülöpről Bazsi fele forduló szívvvel írt:

Temetik Simon Pistát...

Temetik Simon Pistát, temetik –
S én nem vagyok a sírjánál, pedig
Innen már végig hozzá lejt az út,
A nagyvilágon ez már az a zug,
Mely belső körként szűkebb otthona,
És volt számára védővár, tanya.
Hisz alig pár kilométerre csak
Épült az is, az új, a nyári lak,
Hová és honnan – úgy képzeltük el –
Könnyű baráti híd majd átível,
S kik mondtak volna egymásnak sokat,
De béklyózta lábukat:
A fél-életnyi késedelmeket
Pótolták volna, amiként lehet.

A híd még el se készült, már ledőlt,
Simon Pistára hull a barna föld:
Temetik Simon Pistát, temetik –
Szemem északnyugat felé szökik,
Bazsi felé: dombok, völgyek felett,
(jártam már ott, segít a képzelet.)
Most mindenfelé értelmetlen ok
Akarta, hogy nem a sírnál vagyok.

Vagy mégis ott!? Mert itt is éppolyan
Az ég, a lég, a víz, a föld, a hant,
A hant, amit lassan fölmarkolok,
És áhitattal visszamorzsolok:
Temetem Simon Pistát, temetem,
Erre is örök nyugalma legyen,
Itt a Fülöp-hegy déli oldalán,
Hol egyszer – még két éve sincs talán -,
Oly szép napot töltöttem el vele.
- Kihűlt a helye, hideg a helye.

Hanem a föld nem húl ki sohasem,
Amibe Simon Pistát temetem,
Az egész táj egy óriás Bazsi,
S olyan igazi, mint az igazi - -

Gerle sír a nap ködbe rejtezik,
Temetik Simon Pistát, temetik...

Révfülöp, 1975. július 10-én, du.

Azóta Csorba Győző is elment Révfülöpről, el kedves Pannóniájából, nem hogy a Dunán, a Styxen is túlra. A mulandóság ellenében. Gazdagságot hagyott ránk Révfülöpön is.

Irodalom:

Bertha Bulcsu: Interjú Csorba Győzővel. Jelenkor. 1970. 10. Sz. 867-874.p.

Tüskés Tibor: Csorba Győző. Bibliográfia. Bp.-Pécs, 1979.

Bertók László: Csorba Győző. Bibliográfia. Pécs. 1993.

Tüskés Tibor: Csorba Győző. Akadémiai Kiadó, Bp. 1981. Monográfia a Kortársaink sorozatban.

Tüskés Tibor: Tiszteletadás Csorba Győzőnek. Pécs. 1986.

Csorba Győző: Összegyűjtött versek. Bp. Magvető Kk. 1986.

Csorba Győző: Anabázis. Bp. Magvető Kk. 1974. Révfülöp, október című verse e kötet végén jelent meg, a 126-127. oldalon.

Csorba Győző: Észrevételek. Bp. magvető Kk. 1976. Tópart és Temetik Simon Pistát... című versei ebben a kötetben jelentek meg. (45. és 105-106.p.)

Csorba Győző néhány soros balatoni kisszerkezetei a Jelenkorban jelentek meg az említett Bertha Bulcsu-intejú szomszédságában, de a költő az összegyűjtött versei közé is fölvette őket, sőt! abba a szűkebb válogatásba is, melyet maga készített Fekete Gyula fölkérésére az Örökségünk sorozat számára:

Csorba Győző: Kétféle idő. Bp. Tri kolor Kk. é.n. [1994] 60-63.p.